

HUMAN
RIGHTS
WATCH

“İdeolojik Virüsleri Temizlemek”

Çin’in Sincan Bölgesinde Yaşayan
Müslümanlara Yönelik Baskı Kampanyası

Özet

“Eğitimin tek bir amacı var: yasaları ve yönetmelikleri öğretmek, dini aşırılıkçılık ve şiddetli terörizm ile ilgili düşünceleri zihinlerden silmek ve ideolojik hastalıkları tedavi etmek. Eğer bu eğitim başarılı olmazsa, öğrenciler başarılı sonuçlar alana ve uysalca mezun olana dek, bedava eğitim vermeye devam edeceğiz.”

Sincan Komünist Gençler Birliği'nin Konuşması, Mart 2017.

“İstedikleri bizi asimile olmaya, ülkeyle özdeşleşmeye zorlamak ve böylece gelecekte, Uygur fikrinin tüm anlamını yitirerek sadece adının kalması.”

2017 Martında Sincan'ı terk etmiş Tohti, Mart 2018.

Çin hükümeti, uzun zamandan beri, Çin'in kuzeybatısındaki Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nde (SUÖB) yaşayan Türki Müslüman ahaliye yönelik baskı politikaları uygulamaktaydı. Bu çabalar, Komünist Parti Sekreteri Chen Quango'nun Tibet Özerk bölgesinden ayrılarak, Sincan Bölgesi'nin liderliğini üstlendiği 2016 yılının sonlarından bu yana büyük ölçüde arttı.

Bu raporda, Çin hükümeti tarafından uygulanan kitlesel keyfi gözaltılar ve Sincan'daki Türki Müslümanlara yönelik işkence ve kötü muameleye ilişkin yeni kanıtlar sunuluyor ve gündelik yaşam üzerinde giderek artan ölçüde yaygınlaşan, sistematik kontrol ayrıntılandırılıyor. Bu gemi aزی almış uygulamalar, ifade özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü, mahremiyet hakkı, işkenceden korunma ve adil yargılanma hakkı gibi temel insan haklarını ihlal ediyorlar. Sincan'da hükümetin gündelik yaşam üzerinde uyguladığı kontrol, etnik Uygurları, Kazakları ve diğer azınlıkları etkilediğinden, daha genel olarak uluslararası hukukun ayrımcılığa karşı yasaklarını da ihlal ediyor.

Bu rapor, temel olarak eskiden Sincan Bölgesi'nde yaşamış 58 kişi ile yapılan mülakatlara dayanıyor. Görüşülenlerden beşi daha önce şahsen gözaltına alınmış, 38'i ise gözaltında bulunan kişilerin yakınlarıdır. Görüşülenlerden 19'u 2017 ocak ayından bu yana Sincan'dan ayrılmış kişilerdir. Görüşülenler arasında Sincan Bölgesi'nde bulunan 14 yönetim biriminin hepsinden gelmiş kişiler bulunuyor.

Çin, 2014 mayısında Sincan'da “Terörist Şiddete Darbe Vur” (严厉打击暴力恐怖活动专项行动) kampanyasına başladı. O tarihten bu yana, resmi rakamlara ve sivil toplum örgütü Çin İnsan Hakları Savunucuları'nın tahminlerine göre, resmen tutuklanan insan sayısı, önceki beş yıla kıyasla üçe katlandı. Hükümet; insanları tutukevleri (看守所) ve hapishanelerle (监狱) birlikte, siyasi eğitim kamplarında da tutuyor.¹ Tutukevlerinin ve cezaevlerinin her ikisi de resmi kurumlar olmakla birlikte siyasi eğitim kampları Çin yasalarında yer almıyor. Bu şekilde özgürlüğünden alıkonuların usulüne uygun, adil yargılama hakları ihlal edildi, işkence ve kötü muameleye maruz bırakıldılar.

Uluslararası medyanın ilgisi bu noktaya kadar siyasi eğitim kamplarına odaklandı. Çin hükümeti bu kamplarda alıkonuların sayısını kamuoyuna açıklamasa da, güvenilir tahminler bu sayının bir milyonu bulduğu yönünde.¹ Bu gizli tesislerde tutulanlar günler, aylar hatta bazı vakalarda bir yıldan uzunca süreler boyunca siyasi endoktrinasyona tabi kılıyorlar.

Özellikle, yetkililerin hükümet karşıtı odaklar olarak gördüğü, Sincan'ın güneyindeki Hotan ve Kaşgar'da, aile üyelerinin yarısının veya daha fazlasının, kısmen tutukevlerinde, kısmen cezaevlerinde, kısmen de siyasi eğitim kamplarında bulunduğunu söyleyen Uygurlara sık sık rastlanılabiliyor. Örneğin; görüşülen kişilerden biri, kocasının, dört erkek kardeşinin ve 12 yeğeninin, yani ailesinin tüm erkeklerinin, 2017 yılından beri siyasi eğitim kamplarında tutulduğunu anlattı.

Siyasi eğitim kamplarında ölüm vakaları da bildiriliyor ki bu da fiziksel ve psikolojik kötü muamele uygulandığına ve yaşam koşullarının kötülüğünden, kalabalıktan ve süresiz kapalı tutulma halinden kaynaklanan baskıların varlığına ilişkin endişeleri artırıyor. Kamplarda temel tıbbi hizmetler sunuluyor, ancak yaşlılar ve ciddi rahatsızlığı olan insanlarla birlikte, ergenlik çağındaki çocuklar, hamile ve emziren kadınlar ve engelliler bile bu kamplarda tutuluyor.

---

¹ Adrian Zenz, “New Evidence for China’s Political Re-Education Campaign in Xinjiang,” China Brief, vol. 18, No. 10, 15 Mayıs 2018, <https://jamestown.org/program/evidence-for-chinas-political-re-education-campaign-in-xinjiang/> ve Chinese Human Rights Defenders ve Equal Rights Initiative, “China: Massive Numbers of Uyghurs & Other Ethnic Minorities Forced into Re-education Programs,” 3 Ağustos 2018, <https://www.nchrd.org/2018/08/china-massive-numbers-of-uyghurs-other-ethnic-minorities-forced-into-re-education-programs/> (24 Ağustos 2018 tarihinde erişildi).

Çinli yetkililer ihlallerin yaşandığını inkar ediyor ve söz konusu kampları, ufak suçlar işlemiş suçlulara “meslek eğitimi verilen ve bu tür suçluların iş bulabilmeleri için eğitildikleri” yerler olarak tanımlıyorlar. Ancak bu tesislerin Birleşmiş Milletler, insan hakları örgütleri veya medya tarafından bağımsız olarak gözlemlenmesine izin vermiyorlar.

Çin hükümeti son yıllarda Sincan’da toplumsal kontrol tesis etmek amacıyla çok büyük oranda mali, insan ve teknik kaynak ayırdı. Yetkililer onbinlerce ek güvenlik görevlisini işe aldılar ve bölgede çok sayıda “elverişli” polis karakolu ve kontrol noktası inşa ettiler. Siyasi güvenilirlik düzeyinin bir göstergesi olarak, insanların aile ve toplumsal çevrelerini de yakından takip ediyorlar. Hükümet, insanları sadece kendi davranışları ve inançları nedeniyle değil, aile üyelerinin davranış ve görüşleri nedeniyle de daha üst düzey kontrollara tabi kılıyor ki bu da, insan hakları hukukuna aykırı bir toplu cezalandırmaya işaret ediyor.

Sincan’daki muhtemelen en yenilikçi — ve rahatsız edici — baskı yöntemlerinden biri hükümetin yüksek teknoloji ürünü gözetleme ve takip sistemlerinden yararlanması. Sincan’daki yetkililer ses örnekleri ve DNA gibi biometrik verileri kitlesel olarak, zorla topluyor; ve suni zeka ve büyük veri işleme teknolojilerini kullanarak Sincan’da yaşayan herkesi fişliyor ve takip ediyorlar. Yetkililer bu sistemleri, Sincan’daki Komünist Partisi hakimiyetine tehdit oluşturduğuna inandıkları belli davranışları olan veya belli özellikler gösteren insanları eleyen bir süzgeç olarak tasavvur ediyorlar. Yetkililerin, “ince elenmiş” bir kontrol tesis etmelerine olanak sağlayan bu sistemler, insanların farklı “güvenilirlik” algısı seviyelerine göre farklılaştırılmış kısıtlamalara maruz bırakılmasını da mümkün kılıyorlar.

Yetkililer, uyguladıkları sert muameleyi; Sincan’da güvenliğin ve istikrarın sağlanması ve terörist ve aşırılıkçı olduğu düşünülen insanlara “hassas” ve “derinlemesine” darbeler indirilmesinin gerekliliği gerekçesine dayandırıyorlar. Sincanlı yetkililer, bu sorunların kökeninde Türki Müslümanların “sorunlu fikirlerinin” olduğunu iddia ediyorlar. Bu fikirler arasında yetkililerin aşırı dini dogmalar diye tanımladıkları şeylerle birlikte Han-Çinlisi olmayan, Müslüman, Türki, Uygur veya Kazak gibi kimlik bilinçleri de yer alıyor. Yetkililer bu tür inançların ve aidiyetlerin “düzeltilmesi” veya “yok edilmesi” gerektiğinde ısrar ediyorlar.

Sincan'da ve Çin'in başka bölgelerinde, geçtiğimiz beş yıl içinde Uygur faillere atfedilen çok sayıda şiddet vakası bildirildi. Ayrıca, Uygur savaşçıların yurt dışındaki silahlı aşırılıkçı gruplara katıldıklarına ilişkin haberler de alındı. Hükümet, Uygurlara diğer tüm etnik gruplara kıyasla daha büyük kısıtlamalar getirdi. Ancak çoğunlukla Sincan'ın kuzeyinde yaşayan etnik Kazaklar da “Şiddete Darbe Vur” kampanyası çerçevesinde, 2016 yılından bu yana, giderek daha fazla hedef alınıyorlar.

Yine de “Şiddete Darbe Vur” kampanyasının Türki Müslümanları cezalandırmak ve kontrol etmek için çizdiği geniş çerçeve, devletin kamu güvenliğini sağlama görevinin bir parçası olarak haklı gösterilemez.

Bir çok açıdan, Sincan'da, hem içeride tutulan, hem de görünürde dışarıda olan Türki Müslümanların gördüğü muamele, rahatsız edici ölçüde benzerlik gösteriyor. Siyasi eğitim kamplarında tutulanlar Mandarin Çincesi öğrenmeye, Komünist Parti'yi öven şarkılar söylemeye ve öncelikli olarak Türki Müslümanlara uygulanan kuralları ezberlemeye zorlanıyor. Kampların dışındakiler ise her hafta, hatta her gün Çin bayrağının çekilmesi törenlerine, siyasi endoktrinasyon toplantılarına ve bazen Mandarin derslerine katılmak zorundalar. İçeride tutulanlara binin üzerinde Çince harf öğrenmeden ya da sadık Çin tebası olduklarına başka şekillerde kanaat getirilmeden ayrılamalarına izin verilmeyeceği söyleniyor. Dışarıda yaşayan diğer Türki Müslümanların hareket özgürlükleri ise, ev hapsinde buldukları yerden ayrılmalarının engellenmesine ve yurt dışına çıkış yasaklarına kadar farklı şekillerde kısıtlanıyor. İçeride insanlar barışçıl bir biçimde dini vecibelerini yerine getirdikleri için cezalandırılıyorlar; dışarıda ise hükümetin getirdiği dini kısıtlamalar o kadar sıkı ki, İslam dini fiilen hukuk dışı ilan edilmiş durumda. İçeride insanlar gardiyanlar tarafından sürekli izleniyor, aile yakınları ve arkadaşları ile görüşmelerine izin verilmiyor. Evlerinde yaşayanları ise komşuları, yetkililer ve teknoloji ürünü kitlesel takip ve izleme sistemleri gözlüyor; yurtdışı ile bağlantı kurmalarına izin verilmiyor.

Sincan'ın “Şiddete Darbe Vur” kampanyası yurtdışını da etkiliyor. Sincan yetkilileri yabancılarla bağlantıda bulunulmasını cezalandırılması gereken bir suç olarak görüyor ve aralarında Kazakistan, Türkiye, Malezya ve Endonezya'nın da bulunduğu “26 hassas ülkeden” -müteşekkil bir resmi listedeki ülkelerle- bağlantısı olan insanları hedef alıyorlar. Bu ülkelere gitmiş, bu ülkelerde yaşayan, aile yakınları olan ya da bu ülkelerle başka bağları olan insanlar sorgulanıyor, gözaltına alınıyor hatta yargılanıp hapse atılıyorlar.

Görüşülen kişiler, bu listenin dışındaki ülkelerle bağlantısı olan insanlar ile WhatsApp veya diğer yabancı iletişim uygulamalarını kullananların bile gözaltına alındığını bildirdiler. Üstelik Çin hükümeti son yıllarda, ülkelerinde bulunan Uygurları Çin'e dönmeye zorlamaları için diğer ülkelere uyguladığı baskıyı da artırdı.

İnsan Hakları İzleme Örgütü, “Şiddete Darbe Vur” kampanyasının aileleri böldüğü bulgusuna da ulaştı. Bazı aile bireyleri Sincan'da iken, diğer aile bireyleri sınır geçişlerinin ve pasaport kontrollarının aniden sıkılaştırılması nedeniyle, yurt dışında kalmışlar. Bazı vakalarda, çocuklar, ebeveynleri olmaksızın başka bir ülkede kalmışlar. Sincanlı yetkililer insanları yurt dışındaki aile bireyleri ile bağlantıya geçtikleri için cezalandırdıklarından, görüşülen bir çok kişi, bazı vakalarda küçük çocuklarıyla, aylar hatta bir yıldan daha uzun süreler boyunca bağlantılarının kesildiğini anlattılar. Görüşülen diğer kişiler ise; aileleri kendileri ile iletişim kurmayı başaramadığında, yetkililerin onlara, yakınlarının Çin'e dönmesi için ısrar etme veya yakınlarının yurt dışındaki yaşamları ile ilgili ayrıntılı bilgi toplama talimatı verdiğini anlattı. Dolayısıyla yurtdışında, özellikle Pekin ile yakın ilişkisi olan ülkelerde yaşayan bir çok etnik Kazak ve Uygur, sınırın öte yanında olmalarına veya Çin vatandaşı bile olmamalarına rağmen, kaderlerinin Çin hükümetinin elinde olduğu hissiyle, korku ve kaygı içinde yaşıyorlar.

***

Bugün Sincan'da yaşanan insan hakları ihlalleri, Çin'de 1966-1976 Kültür Devrimi'nden bu yana örneği görülmemiş bir kapsam ve ölçekte. Siyasi eğitim kamplarının kurulması, yayılması ve diğer suistimaller, Pekin'in Sincan'ı kendi imgesine benzeyecek şekilde dönüştürme taahhüdünün uzun vadeli olduğunu gösteriyor.

Çin'in tacizkar Sincan kampanyası nedeniyle önemli bir siyasi bedel ödeyeceğini düşünmediği de ortada. Küresel boyuttaki nüfuzu, Çin'i kamuoyu eleştirilerinden büyük ölçüde korudu. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerinden biri olması da; Konsey yaptırımları olsun, Çin'in tarafı olmadığı Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde açılacak bir ceza davası olsun, bu konuda atılabilecek uluslararası adımların önünü rahatlıkla kesebileceği anlamına geliyor.

Çin'den yaptıkları için hesap sormanın önünde siyasi engeller bulunması, Birleşmiş Milletler ve diğer hükümetleri insan haklarını koruma yükümlülüklerinden kurtarmıyor. BM İnsan Hakları Konseyi gibi forumlardan, özellikle de Çin hakkındaki yıllık olağan Evrensel Gözden Geçirme sürecinden yararlanarak; bu meselelere küresel çapta dikkat çekilmesi ve “Şiddete Darbe Vur” kampanyasını incelemek için özel bir misyon oluşturmak gibi ortak adımlar atmak gerekiyor. Birleşmiş Milletler, Çin'deki ihlalleri inceleyecek bir mekanizma oluşturamazsa da, ilgili devletler keyfi gözaltılara ve diğer ihlallere ilişkin kanıt toplamak için kendi mekanizmalarını oluşturmalıdır.

Öneriler

Çin Halk Cumhuriyeti hükümetine:

- Sincan'daki tüm siyasi eğitim kamplarını derhal kapatın ve bu kamplarda tutulan herkesi serbest bırakın;
- “*Fanghuiju*” timleri, “Münasip Aile” ve Türki Müslümanları izlemeye ve kontrol etmeye yönelik diğer zorunlu programlar da dahil olmak üzere, “Terörist Şiddete Darbe Vur” kampanyasına hemen son verin;
- Türki Müslümanların barışçıl faaliyetlere katılabilmelerini, kaygı ve eleştirilerini ifade edebilmelerini sağlamak için ifade, toplanma, örgütlenme, din ve vicdan ve kültür özgürlüğü haklarına saygı gösterin;
- “Şiddete Darbe Vur” kampanyası ile bağlantılı hak ihlallerine karışmış Parti Sekreteri Chen Quongo ve diğer üst düzey görevliler hakkında tarafsız bir soruşturma yürütün ve sorumlulardan uygun bir şekilde hesap sorun;
- Devlet güvenliği, terörizm veya aşırılıkçılık suçlamalarıyla gözaltına alınmış veya hapse atılmış herkesin davalarını gözden geçirin, haksız suçlamaları düşürün ve uluslararası kabul görmüş adil yargılama usulleri standartlarını karşılamayan davalarda mahkumiyet almış insanların adil bir biçimde yeniden yargılanmasını sağlayın;
- İnsanların mahremiyet haklarını koruyan kapsamlı bir ulusal yasa çıkana dek Sincan'da biometrik verilerin toplanmasını ve kullanılmasını askıya alın, hali hazırdaki politikalar çerçevesinde toplanmış verileri silin;
- Yasaların izin verdiği ve meşru hükümet amaçları açısından zorunlu ve orantılı olduğunun kanıtlandığı vakalar dışında biometrik veri toplamaktan ve kullanmaktan kaçınin;
- Büyük veri programı, “Entegre Ortak Operasyon Platformu”nu işletmeyi durdurun;
- Sincanlıların pasaportlarını geri verin ve pasaportları geri çağırma politikasına son verin;
- Yurtdışındaki Türki Müslümanlara geri dönmeleri için baskı uygulamaya veya onlar hakkında bilgi toplamaya son verin. Meşru, kolluk hizmetleriyle ilgili amaçlarla hazırlanmış bir iade talebi doğrultusunda olmadığı sürece, ev

- sahibi hükümetlere yurtdışındaki Türki Müslümanları geri dönmeye zorlamaları için baskı yapmaya son verin;
- “Şiddete Darbe Vur” kampanyası çerçevesinde keyfi olarak gözaltında tutulan ve kötü muamele gören insanların mağduriyetlerini, tıbbi ve psikolojik destek de dahil olmak üzere, uygun bir biçimde tazmin ve telafi edin;
  - Birleşmiş Milletler’in çok sayıdaki farklı özel prosedürlerinin taleplerine uyarak, Sincan’a erişim izni verin;

Ulusal Halk Kongresi Daimi Komitesi’ne:

- Terörle Mücadele Yasası’nı uluslararası hukuk ve insan haklarının korunması ilkesi ile uyumlu olacak şekilde esaslı bir değişikliğe tabi tutun; bunu yaparken terör eylemlerinin veya şiddet içeren aşırılıkçı suçların işlenmesini teşvik etmeyen eylemlerin suç olarak görülmesi de dahil olmak üzere, terörizm ve aşırılıkçılığa ilişkin aşırı geniş kapsamlı ve muğlak tanımlardan kaçınin;
- Biometrik veri toplama ile ilgili yasaları, uluslararası insan hakları standartlarına uygun olacak şekilde gözden geçirin ve değiştirin:
  - Bu standartlar, bu tür verilerin zorunlu, yani daha az müdahaleci yöntemlerin kullanılmasının mümkün olmadığı hallerde toplanması, kullanılması ve saklanmasını temin eden bir yasal çerçevenin içinde yer almalıdır; kullanımları kamu güvenliği gibi meşru bir amaçla orantılı olacak ve mahremiyet hakkı ve ilgili diğer hakların esasına zarar vermeyecek şekilde kısıtlanmalıdır.
  - Bu standartlara uyulmasının sağlanması için, biometrik veri programları, biometrik verilerin toplanmasının ve kullanımının bağımsız bir şekilde onaylanmasına, bağımsız bir şekilde denetlenmesine ve kamuoyunun bilgilendirilmesine olanak sağlayan mekanizmalar içermeli, insanların ihlalleri şikayet edebilecekleri ve tazminat talep edebilecekleri merciler oluşturulmalıdır.
  - Yetkililer ayrıca, yaratılmış veri tabanlarının açıklanması ve bu veri tabanlarında yapılan özgül aramalarla ilgili bilgiler de dahil olmak

üzere, biyometrik temelli kimlik tespit teknolojilerinin kullanımı ve bu verilerin toplanması hakkındaki bilgileri de yayınlamalıdır.

Sincan Uygur Özerk Bölgesel Halk Kongresi'ne:

- Terörle Mücadele Kanunu'nun ve Aşırılıkçılıkla Mücadele Kanunu'nun Sincan'da Uygulanmalarına Yönelik Önlemleri yürürlükten kaldırın;
- Sincan Diyanet İşleri Yönetmeliği'ni ve insanları dini inançlarının gereğini barışçıl bir şekilde yerine getirmekten alıkoyan diğer tüm yönetmelik, kural ve tamimleri yürürlükten kaldırın.

Kazakistan hükümetine:

- Çin hükümetine, etnik Kazaklar da dahil olmak üzere, Türki Müslümanlara yönelik taciz kampanyasına son vermesi ve Sincan'da siyasi eğitim kampında tutulan herkesin serbest bırakılması için telkinde bulunun;
- Mültecileri ve sığınmacıları Çin'e zorla geri göndermeyin (uluslararası hukukta tanımlanan geri göndermeme ilkesine uyun). Sincan Bölgesi'nden gelen ve Çin'e geri yollanmaları halinde zulme uğramaktan haklı bir şekilde korkan etnik Kazaklara ve diğer sığınmacılara yönelik iltica süreçlerini hızlandırın;
- Çin'den gelen etnik Kazakların vatandaşlığını hükümetin hızlı vatandaşlık programı uyarınca onaylayın;
- Ebeveynleri veya vasileri "Şiddete Darbe Vur" kampanyası çerçevesinde gözaltında tutulduğu için Çin'de zulme uğrama riski olan Kazakistan'daki etnik Kazak çocukların iltica süreçlerini hızlandırın ve hükümetin hızlı vatandaşlık programı kapsamında vatandaşlığa başvurmalarına izin verin; bu çocukların eğitime erişimlerini sağlayın.

Türkiye hükümetine:

- Türkiye'de bulunan etnik Uygurları Çin'e geri dönmeleri için zorlanmaktan koruyun ve Türkiye'de kısa dönemli insancıl oturma müsaadesi ile

bulunanlara, zaman içinde, aynı temelde daha uzun süreli oturma müsadesi için başvurma hakkı tanıyın;

- Yanlarında kendilerine eşlik eden bir büyüğün bulunmadığı Uygur çocukların oturma müsadesi almasına izin verin. Bu çocukların eğitime erişimlerini sağlayın.

İlgili devletlere:

- Çin hükümetini “Şiddete Darbe Vur” kampanyasına son vermesi için hem özel olarak hem de kamuoyu önünde sıkıştırın;
- İnsan Hakları Konseyi’nin Çin’e yönelik 2018 Evrensel Olağan Gözden Geçirme sürecinde Sincan ile ilgili kaygıları gündeme getirin;
- Amerika Birleşik Devletleri’nin Magnitsky Yasası ve diğer vize protokolları gibi araçlarla, “Şiddete Darbe Vur” kampanyası ile bağlantılı Parti Sekreteri Chen Quanguo ve diğer üst düzey görevlileri hedef alan yaptırımlar uygulayın;
- Çin’in temel hakları ihlal etmesine olanak sağlayan teknolojilere erişimini engelleyebilecek ihracat kontrolü mekanizmaları kurun ve işletin;
- Çin’de zulüm görme, işkenceye uğrama veya kötü muamele görme risklerinin bulunup bulunmadığını her bir vakada, bireysel olarak tam ve adil bir şekilde değerlendirmeden, etnik Uygurları, Kazakları ve diğer Türki Müslümanları Çin’e geri dönmeye zorlamayın;
- Çin hükümetinin Türki Müslüman diaspora topluluklarına gözdağı verme çabalarını soruşturun ve gerekli olduğunda ulusal yasaları işletin;
- Çin’e zorla geri yollanma riski bulunan Türki Müslümanların iltica taleplerini hızla sonuçlandırın;
- Sincan’daki hak ihlallerini araştırmak için Birleşmiş Milletler’de özel bir mekanizma kurulmasının savunuculuğunu yapın, dünya devletleri böyle bir mekanizma kurulana dek, Sincan’daki keyfi gözaltı uygulamalarıyla ve diğer ihlallerle ilgili bilgileri, bağımsız olarak, kendileri toplamalıdır;
- İlgili devletler, gerektiğinde, kınama yayınlamak ve hedef kişilere yönelik yaptırımlar uygulamak gibi uluslararası tepkileri hızlıca verebilmek için Sincan’daki insan hakları durumundaki, Türki Müslüman nüfus üzerindeki

hükümet baskısının daha da artması gibi değişiklikleri düzenli olarak takip etmelidir.

Sincan'da faaliyet gösteren Çin firmalarına ve uluslararası şirketlere:

- Faaliyetlerinizin “Şiddete Darbe Vur” kampanyasını, özellikle de Sincan Kamu Güvenliği Bürosu tarafından işletilen izleme ve biyometrik fişleme sistemlerine destek vermediğinden emin olun;
- Sincan emniyeti ve diğer güvenlik güçleriyle iş ilişkisi kurduğunuzda, faaliyetlerinizin hak ihlallerine katkı yapmadığından emin olun ve eğer yapıyorsa, bu tür ilişkileri hemen kesin;
- İş faaliyetleri veya yatırımları nedeniyle olumsuz etkilenen kişilerin şikayette bulunabileceği ve mağduriyetlerinin tazmin veya telafi edilmesini talep edebilecekleri mekanizmalar kurun;
- İnsan haklarını destekleyen açık ve net politikalar benimseyin ve faaliyetlerin insan hakları ihlallerine yol açmasını ya da ihlallere katkı sunmasını engelleyen prosedürler oluşturun. Önerilen yatırımların veya faaliyetlerin insan hakları üzerindeki etkilerine yönelik analizler yapın ve olumsuz etkileri azaltacak stratejiler uygulayın. Bu tür “insan hakları etki analizleri” sivil toplum örgütleri ile iş birliği içinde yapılmalıdır.